

ומשנינן: **שאני חזי** [דין שונה לדברים אלו: יין והחמיץ, שמן והבאיש, דבש והדביש], ומשום שדברים אלו משנתקלקלו, **כיון דקם, קם**, כלומר: שוב אין הם מתקלקלים יותר, ולכן לא ימכרם; (9) מה שאין כן בשאר פירות, היות והם הולכים ומרקיבים תמיד, לכן סובר רבי יוחנן שביותר מכדי חסרונן, ימכור.

תו מקשינן על דברי הברייתא, המתירה למכור שמן שהבאיש ודבש הדביש:

שמן והבאיש, דבש והדביש

למאי חזו [למה הם עדיין ראויים] עד שאתה זא-ב-אומר: "ומוכרין", (10) והלא לא ימצא להם קונים?!

ומשנינן: **שמן והבאיש חזי לגדאי** [ראוי הוא לסיכת עורות], **ודבש שהדביש ראוי הוא לכתישא דגמלי** [גב הגמל כחוש ומסוקב מחמת משאוי, והדבש מועיל לו].

עוד למדנו בברייתא: **וחכמים אומרים: עושה להן תקנה ומוכרין בכית דין:**

ומפרשינן: **מאי תקנתא עביר להו** [מה תקנה

מתעפשת ונפסלת] **לאחרים**, (8) **ואינם פורטיין לעצמן**, שלא יאמרו: פרטו לעצמן בזול.

ב. וכן **גבאי תמחוי** [אוכל שנאסף מבתי העיר ומתחלק לעניים], **בזמן שאין להם עניים לחלק להם אוכל, מוכרין את השאריות לאחרים, ואין מוכרין לעצמן**, שלא יאמרו: קנו בזול.

קתני מיהת: פירות והרקיבו הרי זה לא יגע בהן, **ומאי לאו** שהברייתא עוסקת **אפילו** כשהגיעו לשיעור יתר **מכדי חסרונן**, ומכל מקום יש מי שסובר: לא יגע בהן, ואילו רבי יוחנן אמר: לדברי הכל ימכרם כשהגיעו לשיעור זה?!?

ומשנינן: **לא** כאשר פירשת את הברייתא, שהיא עוסקת בפירות שהרקיבו יתר מכדי חסרונן, אלא אף הברייתא עוסקת בשחסרו **כדי חסרונן**, ולכן סובר רבי מאיר שלא ימכרם, וכדעת תנא קמא שבמשנתנו.

ומקשינן עלה: **והא** באותה ברייתא שנינו: **יין והחמיץ, שמן והבאיש, דבש והדביש** הרי זה לא יגע בהן, דאלו יתר **מכדי חסרונן נינהו**, ומכל מקום לדעת רבי מאיר לא ימכרם, וקשיא לרבי יוחנן האומר: לכולי עלמא ימכרם?!?

או שאפילו במכירה בפני בית דין מומחים אין מוכרים לעצמן.

8. ולא זו פורטים אפילו שלא בפני בית דין, ואינו דומה לפקדון שאפילו לאחרים אין מוכרים אלא בפני בית דין, "וטעמא דמילתא, שהגבאים כבעלים עצמן הם, וכל מה שירצו יעשו ואפילו שלא בפני בית דין", "חידושי הריטב"א".

9. ואף הסובר שמוכרין, אינו אלא מפני הפסד הקנקנים, כמבואר בהמשך הסוגיא.

1. א. ואף שבהמשך הסוגיא מבואר, שהתקנה היא לקנקנים ולא לתכולה שלהם, מכל מקום מקשה הגמרא "למאי חזו", ומשום שאם אינו מוכר את התכולה אלא שופכה, אם כן לא ימכור אף את הקנקנים, שאין הוא מוכרם אלא משום שאם תשהה התכולה בתוכם — יתקלקלו, ומזה

דמר — רבי מאיר — סבר: להפסד מרובה כגון שחסרו יותר מכדי חסרונן וחושש הוא לאבדן הפירות, חששו חכמים והתירו למכור, ואילו להפסד מועט — כגון של קנקנים⁽³⁾ — לא חששו חכמים.

ומר — חכמים — סבר[ין]: אפילו להפסד מועט — כגון הפסד הקנקנים — נמי חששו.

שנינו במשנה: רבן שמעון בן גמליאל אומר: ימכרם בבית דין מפני שהוא כמשיב

יש במכירת השמן והדבשן והרי שוב לא יופסדו, וכמו שמבואר בגמרא לעיל "כיון דקם קם"!?

אמר רב אשי: תקנה הוא עושה לקנקנים, שבהם היה השמן והדבש, כי אם ישהה הדבש והשמן בתוכו יתקלקלו הקנקנים.

ומקשינן: במאי קמיפלגי רבי מאיר ורבנן אם עושה תקנה לקנקנים, היות ומודה רבי מאיר ביותר מכדי חסרונן שהוא מוכרן?!⁽²⁾

חוששים לזה, ומוכרים משום הקנקנים; ועל זה שואלת הגמרא "במאי קמיפלגי" אם מוכרים את הקנקנים, או שאין מוכרים אותם משום התכולה שהיא ראויה לבעלים; ועל זה הוקשה לו: תיפוק ליה משום ש"אדם רוצה בקב שלו", ופירש מה שפירש.

ולפירושו אין להקשות: נימא שאין מוכר את הקנקנים משום ש"אדם רוצה בקב שלו", שהרי טעמו של רבי מאיר הוא משום שהדבש ראוי לו, ולא משום שאין לו למכור את הקנקנים; ונמיהו צריך ביאור: למה באמת פירשה הגמרא בטעמו של רבי מאירא ש"לא יגע בהן" משום הדבש, ודילמא משום הקנקנים; ואולי אף הוא סובר כרש"י שהקנקנים הם יותר מכדי חסרונן].

3. כתב רש"י: "הפסד מועט: כגון בכדי חסרונן דריקבון פירות, וקילקול הקנקן דיין והחמיץ", והעירו אחרונים, שמדברי רש"י שהזכיר כאן "כדי חסרון דריקבון פירות", נראה שהוא סובר כדעת בעל המאור [שחלק על הרי"ף], שכתב לפרש את דברי חכמים, שמחלוקתם על רבי מאיר אינה רק על קנקנים, אלא חלקו גם על תחילת הברייתא דהיינו פירות והרקיבו בכדי חסרונן, שלדעת רבי מאיר מוכרן ואילו לדעת חכמים אינו מוכרן [וכמחלוקת התנאים

מוכר שהיא מוכר את הקנקנים עם התכולה, ועל זה מקשה הגמרא "למאי חזו".

ב. הריטב"א חולק על רש"י, וסובר, שהקושיא היא על רבי מאיר, כי עדיין אין הגמרא עוסקת בדברי חכמים; וביאור קושיית הגמרא היא, שאם לא חזו לכלום, למה לא יגע בהן לפי רבי מאיר.

2. נתבאר על פי רש"י, והיינו שהוקשה לו: למה לא נאמר שנחלקו במחלוקת התנאים שבמשנתנו, וטעם רבי מאיר הוא משום ש"אדם רוצה בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבירו"; ומיהו לא ביאר רש"י מנין שהקנקנים הם יותר מכדי חסרונן.

והריטב"א כתב: "דהא הכא כיון שנפסדו ולא חזו למידי, ליתיה לטעמא דאדם רוצה בקב שלו, וליכא נמי לטעמא דשמא עשאן בעל הבית תרומה ... [וכמו שביאר שם, שאינו נמכר אלא להנאה, והנאה של כלויו בתרומה אינו אסור אלא מדרבנן, וכאן שאינו אלא ספק ולא שכיח שיעשה תרומה, לא גזרו]".

וכנראה, שהריטב"א הולך בזה לשיטתו, שהוא מפרש "למאי חזו" שזה קאי על רבי מאיר, ומבואר שלרבי מאיר לא יגע בקנקנים משום שהדבש ראוי לו, ואילו לחכמים אין

אבידה לבעלים:

בדמיה.

אתמר:

רבי אבא ברבי יעקב, אמר רבי יוחנן: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

ורבא אמר רב נחמן: הלכה כדברי חכמים.

ומקשינן: למה לו לרבי יוחנן ללמדנו כאן שהלכה כרבן שמעון בן גמליאל, והא כבר אמרה רבי יוחנן חדא זימנא, כבר אמר לנו רבי יוחנן כלל, הכולל אף את דברי רבן שמעון בן גמליאל שבמשנתנו?!

דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו, הלכה כמותו, חוץ ממה ששנה בשלושת הענינים הבאים:

ערב: אם אמר המלוה: "על מנת שאפרע ממי שארצה" — חכמים אומרים: אף אם יש ללוה נכסים, יכול הוא לפרוע מן הערב תחילה; ורבן שמעון בן גמליאל אומר: בין כך ובין כך, לא יפרע מן הערב תחילה! והלכה כחכמים.

וצידן: אמר רבן שמעון בן גמליאל: מעשה בצידן, באחד שאמר לאשתו: הרי זה גיטיך על מנת שתתני לי איצטלית, ואבדה איצטליתו, ואמרו חכמים: תתן לו את דמיה, ונתריים התנאי בזה! ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, אלא קיימא לן, שאין מתקיים התנאי אלא באיצטלית עצמה, ולא

וראיה אחרונה: אם אמר הבעל דין: "אין לי ראייה", ולאחר זמן הביא ראייה ומצא עדים, הרי זה אינו כלום, ואין סומכים על העדים.

ורבן שמעון בן גמליאל אומר: מה יעשה זה שלא ידע שיש לו עדים, ולבסוף מצא עדים [וכי מפני כן נפסלים העדים]?! ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

ומאחר שכבר כלל, למה לו לפרט כן בדין המסוים של משנתנו?!

ומשנינן: אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן [אמוראים נחלקו בדעת רבי יוחנן]:

יש הסובר: במשנתנו הלכה כמותו, ולא בהכרח שבכל מקום הלכה כמותו.

ויש הסובר: כלל הוא בכל המשניות, ומי שאמר מימרא זו לא אמר מימרא זו, ותו לא קשיא מידי.

מבאר הגמרא:

ביאור הנידון אם מורידין קרוב או לא, מתבאר כאן על פי שיטת הריטב"א.⁽⁴⁾

מדרבן שמעון בן גמליאל — שאמר במשנתנו: עושים תקנה לפירות המפקיד שלא ייפסדו — **נשמע:** דלפי שיטתו: הוא הדין שעושים תקנה, ומורידין קרוב הראוי לירש ואין קרוב הימנו **לנכסי שבוי** לעובדן

יתר מכדי חסרונן] חולקים על זה.
4. שיטות אחרות של ראשונים, יבוארו בהמשך הענין בהערות.

שבמשנתנו], ולכן פירש רש"י, שגם חסרון פירות בכדי שהרקיבו הפסד מועט הוא, וחכמים הסוברים שלא חששו רק להפסד מרובה [דהיינו

ולשומרן עד שיבואו הבעלים.⁽⁵⁾

כלומר: מדברי רבן שמעון בן גמליאל נלמד שחייבים בית דין לטפל בנכסי שבוי להוריד להן אדם לעובדם כדי שלא יאבדו, כמו שעשו תקנה במשנתנו שלא ייפסדו פירות המפקיד; ומאחר שמורידין אדם לנכסיו עדיף להוריד קרוב, או משום שלא יצטרכו בית דין לטרוח שנית להורידו לנכסים אם ישמעו שמת השבוי, או משום שיש לו תקוה בנכסים אלו ליורשם, יעבדם יפה וישמרם יותר.

ואילו **מדרבנן** – הסוברים: אין עושים תקנה לפירות שלא ייפסדו – **נשמע**:

דלפי שיטתם: **אין מורידין** אפילו **קרוב לנכסי שבוי** לעובדם ולשומרם, וכל שכן שלא יורידו אדם זר לפירות, ומשום דשם מקפידים הבעלים שלא להוריד אדם לקרקעותיהם, שם יפסידם, וכאשר מטעם זה אין עושים תקנה לפירות המפקיד, ומשום שיש לחשוש שם יוקרו הפירות ונמצא בעל הפירות מפסיד.⁽⁶⁾

והרשב"א לקמן לט א ד"ה ואסיקנא במסקנת דבריו, ושיטת הראב"ד בהשגות: עד שלא שמעו שהבעלים ממשמשים ובאים, הרי הוא אוכל כל הפירות, ומשעה ששמע שהבעלים ממשמשיין ובאים ולא אכל עדיין את פירות השדה, שמין לו כאריס, אבל לא למפרע על מה שאכל; ויש עוד שיטה המחלקת בין שבח לפירות, הובאה בריטב"א בשם התוספות, ובטור סימן רפה בשם ר"ן.

6. הרחבה בשיטות הראשונים בכיאור הסוגיא:

א. שיטת הריטב"א מבוארת בפנים, ועל פיה נתבארה הסוגיא; ואף שבריטב"א לא כתב בהדיא מה הוא חשש ההפסד במשנתנו, פרט זה נתבאר על פי הרמב"ן, כי בענין זה אין נראה שחלוקים הם, אם כי חלוקים הם בכיאור הסוגיא וכפי שיתבאר בהמשך ההערה.

ב. הנה הריטב"א הזכיר שתי סברות להעדפת הקרוב, אם משום שלא יצטרכו בית הדין לטרוח שוב אם ישמעו בו שמת, ואם משום שהוא יעבדם יותר טוב; וחילוק יש לכאורה בין שני הטעמים שכתב הריטב"א, כי לפי טעם ראשון לכאורה אין בית הדין חייבים להעמיד קרוב

5. נחלקו הראשונים, כמה פירות אוכל הקרוב הוריד לנכסים, ושלוש שיטות יש בדבר:

האחת: משעה שיוורד הוא לנכסים, אין הוא נוטל אלא כמו אריס, "ושאר פירות יהא מונחין", [כלשון רש"י, לט א ד"ה דאילו התם; וכן נראה מלשון רש"י לט א ד"ה מעמידין, שכתב: "מורידין קרוב להשביח וליטול כאריס", ומשמע, שמתחילת ירידתו לקרקע אינו נוטל אלא כאריס, וזו היא שיטת התוספות [לקמן לט א] והרשב"א בדעת רש"י; וכשיטה זו מתבארים הדברים בפנים].

השניה [והיא שיטת הר"ן והרמב"ם]: כל זמן שלא באו הבעלים, הרי הוא אוכל את כל הפירות, ואם באו הבעלים, שמין לו למפרע כאריס, [ולדעת כמה ראשונים ופוסקים, אף זו היא שיטת רש"י, וכאשר משמע מלשונו כאן בד"ה שמין להם כאריס, שכתב: "**אם יבואו הבעלים** יטלו אלו בשבח קרקעות ופירות כמנהג אריסי המקום", וראה גם ברש"י לעיל לח ב ד"ה כיון דאמר מר, שכתב: "וכולם שמין להם כאריס, **אם יבואו הבעלים**, שמין לזה חלקו בכל שנה שעבד בה כמנהג אריסי העיר..."], והובאו דבריהם ב"פני יהושע".

השלישית [שיטת התוספות לקמן לט א,

ולשיטתם, אם לא היה כאן קרוב לפנינו, אין ספק שהיו מעמידים אדם זר; והנידון הוא במקום שיש קרוב לפנינו "שזה הקרוב בתורת ירושה הוא רוצה לירד בנכסים" — כדמוכחא שמעתא — ואינו רוצה שירד בהן אחר בתורת אריסות; ואין מן הדין לכופו, שמא מת מורישו, ונמצא מפסיד חלק האריסות", [חידוש יש בדבריו שהפסד חלק האריסות הפסד הוא, שהרי האריסות היא דמי הפעולה, וכשנותן אותה לאריס זר שעובד בשדה, לכאורה אינו מפסיד כלל, שהרי בתמורת זה הוא אינו צריך לעבוד; וראה כעין זה בתוספות לקמן לט א, שהקשו על פירוש רש"י הסובר שהקרוב נוטל כמו אריס מתחילת ירידתו, שלפי זה תיקשי, מאי מקשה הגמרא על הסובר מורידין, ממה ששנינו "בניהן — של השבויים — רוצים לירד לנכסים ואין מניחין אותן; והרי לפי שיטת רש"י באמת אין מניחין אותן לירד בחינם, ורק נותנים להם לירד וליטול שכרם כשאר אריסים; הרי מבואר מדבריהם שלירד וליטול אריסות אין זו מעלה כלל לקרוב].

"ואם תאמר, למה שומעין לקרוב משום שמא מת, והא קיימא לן דלמיתה לא חיישינן, לא קשיא, דשאני הכא שהנכסים אינן ברשות שום אדם, והבעלים לא עשו אותנו שלוחיו, ומשום תקנה הוא שנוזקין להם, וכיון שהקרוב טוען ואומר: "אני נפסד בתקנה זו, ואי אפשי בה" — שומעין לו, שאפשר שהדבר כן, והיינו נמי דאמרינן לקמן [לט ב] דילמא שכיבא סבתא [וירשה קטן ואין מורידין קרוב לנכסי קטן] וחיישינן נמי [שם] דילמא שכיבא ברתא [שנשבתה עמה; ואין מעמידין אותן בחזקת חי, כדקיימא לן בעלמא שלא חיישינן למיתה], דלא מזדקקין למעבד תקנתא לנכסים, שיהא בהן שום חשש של הפסד."

ה. וראה עוד מה שכתב הרשב"א בד"ה ואסיקנא, שהקרוב אוכל את כל הפירות בשדה

דוקא; ואילו לפי הטעם השני צריכים הם להעמיד דוקא קרוב; וראה בריטב"א לקמן בד"ה בשמעו בו שמת, שנראה מדבריו, שבית הדין מקפידים להוריד דוקא קרוב, ראה שם.

ג. שיטת הרא"ש מתבארת בדבריו סימן יב: "מדרבן שמעון בן גמליאל נשמע דמורידין קרוב לנכסי שבוי, דכי היכי דלגבי פירות חייב הנפקד להשתדל בתקנתן, כמו כן חייבין בית דין להשתדל בתקנת השבוי, ולהוריד קרוב הראוי לירש הנכסיו ואכל הפירות, ואם יבואו הבעלים יעשו חשבון עמו ויטול בשבח ובפירות כשאר אריסי העיר לפירוש רש"י, ולפירוש התוספות יטול כל הפירות, ובשבח יטול כדין אריס, אבל אריס אין בית דין מורידין דחיישינן שמא יכסיף הקרקע, אבל קרוב הראוי לירש ישיב הנכסים, שמא ימותו הבעלים בשביה ויהא הנכסים שלו, ואף אם יחזרו יטול כאריס ... ורב אמר אין מורידין ואפילו קרוב"; וזה הוא כשיטת הריטב"א.

אלא שמדברי הרא"ש למדנו חידוש, כי בפשוטו היה נראה, שהיות ועיקר הורדת הקרוב הוא לטפל בנכסים ומשום שהוא עדיף מזר, אם כן לא יטול הקרוב יותר מן הזר, וכשם שהזר אינו נוטל אלא כאריס מתחילת ירידתו, כך הקרוב לא יטול אלא כאריס; אך מדברי הרא"ש מבואר בהדיא לא כן, ושפיר יש לומר — אף לשיטה זו — שהוא נוטל כל הפירות מיד, ומחזיר למפרע אם יבואו הבעלים, או אפילו כשיטת התוספות שאינו מחזיר למפרע; [וזה הוא דבר הצריך ביאור, כי למה יזכה הקרוב בנכסים יותר משאר אריסים?!].

ד. שיטת הרמב"ן הרשב"א והר"ן:

עיקר חשש הפסידא היא דוקא בקרוב, והורדתו בלבד תלויה במחלוקת רשב"ג ורבנן; אבל הורדת אדם זר אין בה חשש פסידא כלל, [ולא ביארו בהדיא למה יש בו חשש הפסד יותר משאר כל אדם], וזה הוא היפך שיטת הריטב"א.

דוחה הגמרא את תליית הדינים זה בזה:

וממאי, שלדעת רבן שמעון בן גמליאל אף מורידין קרוב לנכסי שבוי! (7)

והרי דלמא, **עד כאן לא קאמר רבן שמעון בן גמליאל הכא** במשנתנו, שעושים תקנה לפירות, **אלא משום** דאם יניחם ולא ימכרם **קא בליא קרנא** [הפירות הולכים ונפסדים לגמרי] —

אבל התם — בנכסי שבוי — שאין הקרקע אמורה ליפסד לגמרי גם אם לא יעבדוה, **הכי נמי** שיש לומר אף לרבן שמעון בן גמליאל **דאין מורידין קרוב** לנכסים אלו; ומנין לנו לומר שלדעת רבן שמעון בן גמליאל מורידין קרוב לנכסי שבוי!?

וכן דוחה הגמרא את תליית דין "אין מורידין קרוב לנכסי שבוי" בדברי רבנן שבמשנתנו:

והרי יש לומר: **עד כאן לא קאמרי רבנן הכא**

שאינ עושים תקנה לנכסי המפקיד, **אלא אי כרב כהנא** שהסביר בעמוד א את טעמם של חכמים, שהוא משום "רוצה אדם בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבירו".

אי כרב נחמן בר יצחק שנתן טעם אחר: משום "שמא עשאן המפקיד תרומה ומעשר על מקום אחר".

אבל התם — בנכסי שבוי שאין לומר טעמים אלו — **הכי נמי** דיש לומר דאפילו לרבנן **מורידין קרוב** לנכסיו, ואין חוששין לשמא יפסידם!?

תמהה הגמרא על הדחיה:

למימרא דתרי טעמי נינהו, כלומר: וכי הנידון במשנתנו שעושים תקנה לפירות, ודין מורידין קרוב לנכסי שבוי, שני נידונים הם משני טעמים שאינם קשורים זה לזה, עד שיש מי שיאמר "מוכרן בבית דין", ומכל מקום "אין מורידין קרוב לנכסי שבוי"!? (8)

עד שלא באו הבעלים, הואיל ובתורת ירושה הוא יורד לנכסים; [וטעם זה צריך ביאור: שהרי אין לו זכות בתורת יורש ליקח מן הבעלים את שלהם, וכל זכותו היא למנוע את הפסד האריסות שנוטל הזר, כי שמא יורש הוא ואין לנו לתקן כדי להפסידו, ואם כן מה נתינת טעם היא לזכות בתורת ירושה את כל הפירות; וכל שכן שתיקשי, לפי מה שהסיק שם הרשב"א כדעת התוספות "דכל מה שאכל קודם ששמע שהבעלים ממשמשין ובאין, הרי אלו שלו דכיוורש נחת ואכל", ומה טעם הוא זה שמשום זה לא יחזיר לבעלים שנמצאו חיים].

וכל זה הוא היפך שיטת הריטב"א שהקרוב הוא למעליותא ולא לגרעיותא; וגם, שלשיטתם מתורת ירושה הוא יורד, ואילו לדעת הריטב"א

בתורת אריס הוא יורד, וכאשר כתב כן הריטב"א בהדיא בד"ה ששמעו בו שמת, שאפילו בשמעו בו שמת אינו בתורת ירושה, וכל שכן בזה, [הובא לשונו בהערה 10].

ו. **ובשיטת רש"י** בזה, ראה מה שיתבאר בהערות לקמן לט א, גבי אפוטרופוס, וגבי הורדת קטן לנכסי שבוי, וקרוב לנכסי קטן.

7. כתבו התוספות והר"ן, שאין כוונת הגמרא אלא לומר שאין ראייה מהמשנה, אך לפי האמת, סובר רשב"ג שמורידין קרוב לנכסי שבוי, וכמבואר בבירייתא שהובאה בעמוד זה.

8. נתבאר על פי לשון רש"י; והיה מקום לומר שנקט רש"י בדוקא אופן זה, וכל קושיית הגמרא

והאמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבין שמעון בן גמליאל שבמשנתנו, ואמר עוד שמואל: מורידין קרוב לנכסי שבוי —

וכי לאו משום דהד טעמא הוא, האין זה משום שהכל ספק אחד, ופסק ההלכה תלוי זה בזה!⁽⁹⁾

ומשינין: לא מטעם אחד פסק שמואל בזה ובזה שעושים תקנה, אלא תרי טעמי נינהו, ומשני טעמים נפרדים הוא שפסק שמואל בזה ובזה שעושים תקנות אלו.

ומסייעת הגמרא לזה: הכי נמי מסתברא דתרי טעמי נינהו!

דהא אמר רבא אמר רב נחמן: הלכה כדברי חכמים שבמשנתנו שאין עושים תקנה לפירות, ומאידך אמר רב נחמן: מורידין קרוב לנכסי שבוי.

אלא שמע מינה: תרי טעמי נינהו, ואינם תלויים זה בזה!

ומסקינן: אכן שמע מינה דתרי טעמי נינהו! אתמר:

שבוי שנשבה, נחלקו בדין נכסיו רב ושמואל:

רב אמר: אין מורידין קרוב לנכסיו.

ושמואל אמר: מורידין קרוב הראוי ליורשו ואין קרוב הימנו לנכסיו.

ומפרשת הגמרא באיזה אופן נחלקו:

בשישמעו⁽¹⁰⁾ בו שכבר מת, כולי עלמא — בין רב ובין שמואל — לא פליגי, דמורידין קרוב לנכסיו.

כאחד מאריסי העיר, הילכך בשמיעה כל דהו סגי, בעד אחד או או קול דלא פסיק סגי, כיון דאפשר שהקול אמת והנכסים שלו, ומתוך כך גם יעבדם ולא יפסידם, כולי עלמא לא פליגי דמורידין אותו".

והנה מה שכתב הריטב"א דבששמעו בו שמת אינו יורד בתורת ירושה, זה הוא לשיטתו שהוא סובר בשלא שמעו בו שמת, שאין מורידין אותו בתורת נחלה, וכאן מבואר שאפילו בששמעו בו שמת אין זה מטעם ירושה, כי הכל ענין אחד הוא, שהקרוב שהוא צופה לירש את הנכסים עובד טוב יותר, וכל שכן כששמעו בו שמת, שהוא עובד טוב יותר. נומיהו מה שכתב הריטב"א, שבשמעו בו שמת הוא נוטל כשאר אריסי העיר, צריך ביאור, שהרי שבוי ששמעו בו שמת הוא ה"שבוי" שבברייתא בהמשך הסוגיא, ושם משמע בפשיטות בהדיא, שהוא נוטל את

הוא על החלק הראשון שבדחיה, אבל על החלק השני לא הקשתה הגמרא; אלא שבפשוטו אי אפשר לפרש כן, שהרי הוכחת הגמרא בהמשך שאכן תרי טעמי הוא, הוא מהחלק השני של הדחיה.

9. ראה מה שביאר ה"פני יהושע" את סברת הגמרא בהוה אמינא.

10. לא שבאו שני עדים, אלא שיצא קול, או שבא עד אחד, תוספות; ויש מפרשים בכונת לשונם, שהיה קול עם עד אחד.

וכן כתב הריטב"א: "בששמעו בו שמת כולי עלמא לא פליגי דמורידין, פירוש: בששמעו בו שמת אפילו שלא בעדות ברורה, דאף על גב דאין יורשין יורדין לנחלה אלא בעדות ברורה, הכא לאו בתורת ירושה נחית, אלא שיעבוד אותן

כי פליגי רב ושמואל בשלא שמעו בו שמת; וזה הוא טעם מחלוקתם:

רב אמר: אין מורידין קרוב לנכסיו, כי דלמא מפסיד להו [שמא יפסיד את הנכסים].

ושמואל אמר: מורידין קרוב לנכסיו, ואם משום החשש שמא יפסידם, זה אינו, כיון דאמר מר לקמן לט א: שיימינן להו — ליורדים לנכסי שבוי — כאריס, ודאי לא מפסיד להו. (11)

כל הפירות, ראה שם].

אבל לשיטת הרמב"ן הרשב"א והר"ן שאפילו כשלא שמעו בו שמת מורידין אותו בתורת ירושה, כל שכן בשמעו בו שמת שמורידין אותו בתורת ירושה; אלא שיש להסתפק, אם בשמעו בו שמת מה שמורידין אותו לנכסים, הוא מאותו טעם שמורידים אותו כשלא שמעו בו שמת, וכדביאר הרמב"ן את הטעם [הובא בהערה לעיל], שאם כי אין אנו חוששים למיתה, כאן טוען הוא שלא יפסידוהו, ואף מטעם זה מורידין אותו כששמעו בו שמת, ועיקר ההפרש בין שמעו בו שמת ללא שמעו בו שמת הוא שאפילו רב החושש לפסידא, בשמעו בו שמת אינו חושש לפסידא; או דילמא שבשמעו בו שמת תביעה גמורה יש לו לירד לנכסים על סמך השמועה; וספק זה נפשט מדברי הר"ן לקמן לט א ד"ה ולענין, שכתב שם בשם הרשב"א: "דכיון דשמעו בו שמת, כודאי יורש משוינן ליה להאי קרוב ומעמידים הנכסים בחזקתו", ויש בזה נפקא מינה לדינא, כמבואר שם; וראה מה שיתבאר בהערות בסוגיא דסבתא לקמן לט ב; וראה מה שנתבאר בזה ב"חברותא" שעל התוספות בד"ה ששמעו.

11. משא ומתן בביאור מחלוקתם, לפי שיטות הראשונים דלעיל:

כתב הריטב"א: "רב אמר אין מורידין, פירוש לא קרוב ולא רחוק, דילמא מפסיד להו אפילו קרוב וכל שכן רחוק, והיינו דמדמינן לעיל מאן דאמר אין מורידין למאן דקתני לא יגע בהן", והוא על פי שיטתו שהובאה לעיל;

וכן מבואר ברא"ש אליבא דרב שאין מורידין אפילו קרוב, [וכל שכן זר]; ומבואר, שהחשש של רב הוא אותו החשש דלעיל, שמא אין פועל עובד טוב, ואפילו שנוטל הוא שכו, ואפילו קרוב שיש לו מלבד שכרו, עוד תקוה בנכסים שהם שלו.

ולפירוש זה צריך ביאור: מה תשובה היא זו שאומר שמואל, כיון דשיימינן ליה כאריס! ? והרי רב חושש — בעניננו — לכל פועל הנוטל את שכרו המלא, שמא אין הוא עובד טוב, כי אין לנו לעשות תקנה להוריד אדם כשיש איזה חשש ואפילו רחוק של פסידא לבעלים; ואם כן מה תשובה היא דשיימינן ליה כאריס! ? [ודוחק לפרש, שכוונתו היא לומר, שאין סברא לחוש למי שהוא נוטל שכר טרחו, שלא יעבוד היטב, שאם כן היה לו לומר "והרי נוטל שכרו"; וגם אין צריך להביא ברייתא על זה שהרי פשיטא שבנוטל שכרו אנו עוסקים].

ב. אך לפי שיטת הרמב"ן והר"ן שהחשש דילמא מפסיד להו דלעיל הוא דוקא בקרוב, יש לכאורה לפרש את המשא ומתן שבין רב לשמואל על דרך התוספות דלקמן לט א, שפירשו את סוגייתנו כך:

רב סובר: כשמורידין את הקרוב לנכסי השבוי ובאו הבעלים אחר שכבר עמל וטרח בשדה, ועדיין לא הספיק לאכול מאומה, הרי הוא מחזיר את השדה לבעליה כמות שהיא, ואינו נוטל בשכר טרחו ועמלו בפירות הנמצאים ולא כלום, ולכך סובר רב שאין מורידין, דילמא מפסיד להו, שהוא ירא שמא יבואו הבעלים

יתומים", והרי ממשמע שנאמר: "וחרה אפי וחרגתי אתכם בחרב", כבר יודע אני שיהיו נשותיהם אלמנות ובניהם יתומים, אלא מה תלמוד לומר: "והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים"?!

מיתובי לשמואל הסובר: מורידין קרוב לנכסי שבוי, מהא דתניא: רבי אלעזר אומר:

כתיב [שמות כב כג]: "וחרה אפי וחרגתי אתכם בחרב, והיו נשיכם אלמנות ובניכם

קודם שיספיק לאכול, ומטעם זה הרי הוא עובד בצורה לא נכונה בשדה. ועל כך ענה לו שמואל: שאם כי הקרוב אוכל את כל הפירות עד שיבואו הבעלים, מכל מקום אם באו הבעלים קודם שהספיק לאכול ממה שכבר טרח ועמל בו, אין אומרים: יחזיר אותה לבעליה כמות שהיא, אלא יקח ממה שעדיין לא אכל, לכל הפחות שכר טרחו ועמלו כמו אריס, ומתוך כך אין לחוש שמא לא יעבוד כראוי, שהרי סוף סוף לא יפסיד. ואף שדרך פירושם של התוספות הוא לשיטתם שהם סוברים: אפילו לשמואל אין הוא מחזיר למפרע את הפירות שאכל, ורק על מה שקיים לפנינו נוטל הוא כאריס, מכל מקום בפשוטו עיקר פירושם אינו תלוי בזה, והוא הדין שלשיטת הר"ן הסובר, שכשבאו הבעלים שמין להם כאריס למפרע על כל תקופת הירידה לשדה, מכל מקום יש לבאר את מחלוקתם על דרך התוספות, והיינו, שלרב יורד ואוכל את כל הפירות, ומשבאו הבעלים אינו אוכל כלום, ויש חשש הפסד; ואילו לשמואל, מתחילה יורד ואוכל כל הפירות, ומשבאו הבעלים שמין לו על הכל [הן מה שכבר אכל והן מה שעדיין לפנינו], על הכל שמין לו כאריס, ולכן אין חשש הפסד. ואם כן לשיטתם מתפרשת הסוגיא כך:

הן החשש בירידת קרוב משום "דילמא מפסיד להו", שמשום כך תלתה זה הגמרא במחלוקת רשב"ג ורבנן, והן מה שאמר רב כאן "דילמא מפסיד להו", הכל הוא חשש אחד, כי סברה הגמרא בתחילה כמו רב, שמשבאו הבעלים שוב אין הקרוב נוטל כלום, ולכן יש

קודם שיפסיד לאכול, ומטעם זה הרי הוא עובד בצורה לא נכונה בשדה.

ועל כך ענה לו שמואל: שאם כי הקרוב אוכל את כל הפירות עד שיבואו הבעלים, מכל מקום אם באו הבעלים קודם שהספיק לאכול ממה שכבר טרח ועמל בו, אין אומרים: יחזיר אותה לבעליה כמות שהיא, אלא יקח ממה שעדיין לא אכל, לכל הפחות שכר טרחו ועמלו כמו אריס, ומתוך כך אין לחוש שמא לא יעבוד כראוי, שהרי סוף סוף לא יפסיד.

ואף שדרך פירושם של התוספות הוא לשיטתם שהם סוברים: אפילו לשמואל אין הוא מחזיר למפרע את הפירות שאכל, ורק על מה שקיים לפנינו נוטל הוא כאריס, מכל מקום בפשוטו עיקר פירושם אינו תלוי בזה, והוא הדין שלשיטת הר"ן הסובר, שכשבאו הבעלים שמין להם כאריס למפרע על כל תקופת הירידה לשדה, מכל מקום יש לבאר את מחלוקתם על דרך התוספות, והיינו, שלרב יורד ואוכל את כל הפירות, ומשבאו הבעלים אינו אוכל כלום, ויש חשש הפסד; ואילו לשמואל, מתחילה יורד ואוכל כל הפירות, ומשבאו הבעלים שמין לו על הכל [הן מה שכבר אכל והן מה שעדיין לפנינו], על הכל שמין לו כאריס, ולכן אין חשש הפסד.

ואם כן לשיטתם מתפרשת הסוגיא כך: הן החשש בירידת קרוב משום "דילמא מפסיד להו", שמשום כך תלתה זה הגמרא במחלוקת רשב"ג ורבנן, והן מה שאמר רב כאן "דילמא מפסיד להו", הכל הוא חשש אחד, כי סברה הגמרא בתחילה כמו רב, שמשבאו הבעלים שוב אין הקרוב נוטל כלום, ולכן יש

שנשבה, וירד יורשו לנכסיו, ונסתפקו אם מורידין קרוב לנכסיו, ופשטה רב ששת מהא מתניתא דרבי אלעזר שאין מורידין, ואמר ליה רב עמרם לרב ששת לדחות את הראיה: דלמא לירד ולמכור תנן.

אמר ליה רב ששת לרב עמרם: דלמא מבני פומבדיתא את [שמא מבני פומבדיתא אתה] דמעילין פילא בקפא דמחטא [היודעים לדחוק פיל בחורו של מחט], שהרי דיחוי דחוק הוא, כי: והא דומיא דנשותיהם קתני, מזה התם בנשותיהם הכוונה היא לומר שכלל לא מניחין אותן לינשא, אף הכא — גבי בנים שבאים לירד לנכסי אביהם — נמי כוונת הברייתא לומר שכלל לא מורידין.

ומבאר הגמרא, שדין מורידין קרוב לנכסי שבוי, תנאי היא שנחלקו בדין זה:

דתניא:

א. היורד לנכסי "שבוי", אין מוציאין אותו

מלמד שכלל הכתוב קללה אחרת בדבריו, והיא: שלא יהיו עדים למיתת הבעלים, ונשותיהם מבקשות לינשא, ואין מניחין אותן כי שמא לא מת.

ואף בניהן רוצים לירד לנכסי אביהם שמת, ובית דין אין מניחין אותן, כי אין אנו יודעים אם מת או נשבה.

הרי שאם נשבה האב אין מורידין את בנו לנכסיו, ותיקשי לשמואל! ?

אמר רבא:

זו ששנינו "בניהן רוצים לירד לנכסי אביהן", אין הכוונה שהוא רוצה לירד לעבוד את השדה, וליטול בה כאריס, אלא לירד ולמכור את הנכסים הוא דתנן, ולזה אין מניחין אותם כל זמן שאין יודעים בודאי שאביהם מת. (12)

הה עוברא [מעשה היה] בנהרדעא באדם

ביאור: מה בין זה לבין למכור, וראה מה שהובא בהערות שב"חברותא" על התוספות כאן ד"ה בשמעו.

ב. כתב הרמב"ן בתחילת הסוגיא, שלדעת הסובר שמורידין קרוב לנכסי שבוי "זה הקרוב בתורת ירושה הוא רוצה לירד בנכסים — כדמוכחא שמעתא", וסתם ולא פירש מאין הוכחתו, [והריטב"א באמת חולק, כמבואר לעיל בהערות].

ואפשר לפרש שכוונתו להוכיח מכאן, שהקשחה הגמרא על הסובר שאין מורידין קרוב לנכסי שבוי, מהברייתא המבואר בה ש"בניהן רוצין לירד לנכסי אביהן, ואין מניחין אותן", ומשמע, שלדעת הסובר שמורידין קרוב לנכסי

12. א. ביאור הטעם שאין הקרוב יורד למכור, לפי הריטב"א הוא פשוט, שהרי כל ירידתו אינה אלא לשמר את הנכסים כשאר אריסים, ומהיכי תיתי יוכל למכור אותם.

וברש"י כתב: "אמר ליה רב עמרם, דילמא לירד ולמכור תנן ... דאין מניחין, אבל לעשות ולאכול וליטול כאריס שפיר דמי"; ומשמע כוונתו, דאין חילוק בין לאכול לבין למכור, אלא שאין לו שום זכות בנכסים, אלא ליטול שטר פעולתו כאריס, וכך לי לאכול יותר ממה שמגיע לו בתורת אריס כמו למכור.

אך הנה שיטת התוספות והרשב"א היא שהקרוב יורד ואוכל את כל הפירות, ואינו מחזיר אותם אפילו כשיבואו הבעלים, ולפי זה צריך

ואלו הן נכסי רטושיין:

הרי שהיה אביו או אחיו או אחד מן המורישין כאן, ואינו יודע להיכן הלכו.

הרי שנחלקו חכמים ורבן שמעון בן גמליאל בדין "מורידין קרוב לנכסי שבו" דהיינו כשלא שמעו בו שמת, וכמבואר לעיל, ואלו הן נכסי "נטושים" שנחלקו בברייתא זו רשב"ג וחכמים.

מבאר הגמרא את לשון הברייתא:

מאי שנא הנך דקרו להו נטושים [למה אלו נקראים "נטושים"], ומאי שנא הני דקרו להו רטושים [ואילו אלו נקראים "רטושים"]?

ומפרשין: "נטושים" היינו נכסים שננטשו לט-א על כרחן של הבעלים, שהרי נשבו, וכמו שמצינו לשון זה בשביעית, דכתיב: "והשביעית תשמטנה ונטשתה", והרי שביעית אפקעתא דמלכא היא, ובעל כרחו של בעל השדה.

רטושים היינו נכסים שננטשו מדעתן של הבעלים, וכדכתיב: "אם על בנים רוטשה" דהיינו נעזבה מדעת בעלה.⁽¹⁾

מידו,⁽¹³⁾ ולא עוד, אלא אפילו שמעו שמזמששין ובאין, וקדם ותלש ואכל, הרי זה זריו ונשכר, שהקדים לאכול קודם שבאו הבעלים, כימיד שבאו הבעלים שוב אינו יכול לאכול הכל.

ואלו הן נכסי שבויין: הרי שהיה אביו של היורד, או אחיו, או אחד מן המורישין, הלכו להם למדינת הים, ושמעו בהן שמת.

ב. היורד לנכסי "נטושים" [כלומר: נכסים נטושים], מוציאין אותו מידו.

ואלו הן נכסי נטושים:

הרי שהיה אביו של היורד, או אחיו או אחד מן המורישין, הלכו להם למדינת הים, ולא שמעו בהם שמת.

ואמר רבן שמעון בן גמליאל: שמעתי שהנטושים כשבויין, שאין מוציאם אותם מידו.⁽¹⁴⁾

ג. היורד לנכסי "רטושים" [כלומר: נכסים רטושים, דהיינו נכסים עזובים], מוציאין אותו מידו.

שלדעת הרמב"ם הברייתא עוסקת כאן בירידה על דעת למכור, ולענין זה הוא שאמרו, שאם ירד אין מוציאין אותו מידו; ומיהו יש מפרשים את דברי הרמב"ם שם באופן אחר.

14. בפשוטו, הנטושים כשבויין גם לענין שאם כששמע שהם באים קדם ואכל, הרי הוא זריו ונשכר; אך בגמרא לקמן לט א מתבאר, שבפרט זה אין הנטושים כשבויים, ואפילו לרבן שמעון בן גמליאל.

1. כתב רש"י להוכיח שהפירוש הוא: נעזבה

שבוי, אכן: "בניהן רוצין לירד לנכסים — והיינו בתורת ירושה — ומניחין אותן"; וראה עוד בתוספות לקמן לט א ד"ה וכולן, ובמה שנתבאר בהערות שב"חברותא" על התוספות שם; וראה עוד בסוגיא דסבתא לקמן לט ב, ובמה שנתבאר בהערות שם ביאור אחר בדברי הרמב"ן.

13. כתבו התוספות: הוא הדין שאפילו מורידים אותו לכתחילה, ונקטה הברייתא לשון זה אגב הסיפא ששינו "מוציאין"; אך ראה מה שכתב ב"מגיד משנה" [נחלות ז ד] בשיטת הרמב"ם, שלכך אמרו "אין מוציאין אותו מידו", משום